

Norgga Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovttasbargošiehtadus

Šiehtadeaddji bealit, Norgga Sámediggi ja Romssa fylkkasuohkan,

gávnnahit ahte sámit lea okta álbmot oktasaš historjjáin, kultuvrrain, gielain ja árbevieruiguin, ja

bidjet vuodđun riikkaidgaskasaš šiehtadusaid ja geatnegasvuodaid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ¹, birra, ja dat

gávnnahit ahte Romssa fylkkas leat guovllut main ášset ollu sámit, ahte beliin lea ovddasvástádus sámi servodagain ja servodatovdáneamis Romssas, ahte dan sivas lea beliin erenoamáš dárbu ovttas bargat áššiin mat gusket sámi dilálašvuodaide Romssas, gávnnahit dan ge ahte dát ovttasbargodárbu guoská maiddá riikkalaš eiseválddiide, guvllolaš ja báikkálaš stáhta eiseválddiide ja Romssa suohkaniidda bealit

gávnnahit ahte sin bargosuorggit maiddá gusket davvi riikkaoasi ja davviguovlluidd oppalaš ovdáneapmái, ja leat merkon lassánan riikkaidgaskasaš beroštumi davviguovlluin ja ártkalaš gažaldagain, ja dovddastit dárbbu čohkket fámuidd vai nagodit dustet daid hástalusaid maid mii deaivat boahteáiggi ovdáneami oktavuodas davvin, gehččojuvvon guvllolaš, riikkalaš ja riikkaidgaskasaš perspektiivvas, ja

muitet beliid ovttasbarggu ovdáneami, leat merkon Ráđđehusa ávžžehusa ášahit guvllolaš searvevuodaid², ja dat

dovddastit dán vuodul dárbbu ođasmahttit ja ovddidit Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovttasbarggu, earret eará gielalaš, kultuvrralaš, ekonomalaš, hálldahuslaš ja politihkalaš áššiidd oktavuodas, bealit

dovddastit seammás ahte biras ja dásseárvu gustojit buot šiehtadussurggiide, ja danin galgá dát leat šiehtadusa ollašuttima vuodđun, bealit

julggaštitt dákko bokte ahte sii leat miehtan dása:

¹ Erenoamážit ILO-konvenšuvnna nr. 169 vuodul álgoálbmogiid ja čeardaálbmogiid birra iehčanis stáhtain ja ONa konvenšuvnna vuodul siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, art. 1 ja 27.

² Ghé.St.dued.nr. 19 (2001-2002) Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå (odda bargamušat báikkálaš demokratiijii, guvllolaš ja báikkálaš dásis), kapitell 7 Fylkeskommunen som regional utviklingsaktør (fylkkasuohkan regionála ovddideaddjin), St.died. 33 (2001-2002) Lassediedáhus St.diedáhussii 55 (2000-2001) Sáme politihka birra, čuoggá 5.2 Sámi beroštusat ja Sámedikki rolla suohkaniid ja fylkkasuohkaniid ektui, ja Gielda- ja guovloministara čielggadeami Stuorradikkis, 30.04.2002 «Vekst – i hele landet» čuoggá 5.5 Dávvi-Norga, man loahpas čuožžu ahte «Sámediggi berre leat fárus guvllolaš searvevuodas go dát lea lunddolaš».

1.artihkal - Ulbmil

Šiehtadusa ulbmil lea láchit dilálašvuodaid beliid nana bastevaš ovttasbargui áššiin, mat gusket sápmelaččaide ja sámi guovlluide Romssa fylkkas. Bealit áigot láchit dilálašvuodaid nu ahte sápmelaččat galget sáhttit gáhttet ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja ealáhusaideaset Romssa fylkkas. Bealit áigot geahččalit oktiordnet politihkkaovddideami servodatsurggiin mat leat lunddolaččat beliide, vai sii huksešedje ceavzilis, ealli ja boahteáigái soahppevaš servodagaid sihke davvi álgoálbmogiid ja eará davviássiid várás.

2.artihkal - Ovttasbarggu láchki

Ovttasbargu dán šiehtadusa olis lea eaktodáhtolaš guovtti ovttárvosaš beali gaskkas. Dát šiehtadus ii hehte ovttasbarggu, mii ii leat máinnašuvvon dán šiehtadusas.

3.artihkal - Sámeigiella

Romssa fylkkasuohkan geatnegahtta iežas čuovvolit «Strategiijaplána sámeigielas ja sámi kulturgealbbus»-nammasaš dokumeantta doaibmabijuid ja doaibmabijuid plána odasmahttojuvvon hámiin ge maŋŋil. Bealit leat šiehttan ahte galgá leat dásseadeaddu gaskal guovttegielalašvuodaruđaid maid Sámediggi juolluda, ja fylkkasuohkanlaš bušeahttaruđaid geavaheami strategiijaplána čuovvoleapmái.

Romssa fylkkasuohkan galgá searvat hálddašansuohkaniid giellaforai «Giellagiella». Sámediggi áigu árjjalaččat veahkehit Romssa fylkkasuohkana sámi giellaovddidanbarggus.

Bealit áigot neavvut ja bagadallat suohkaniid/guovlluid mat háliidit áŋgiruššat sámeigielain.

Bealit atnet buorrin sámeigiela hálddašan guovllu viiddideami Romssa fylkkas ja áigot oččodit eanet suohkaniid searvat sámeigiela hálddašanguvlui. Muhtin suohkaniin Romssas leat golbma giela, dárogiella, sámeigiella ja kvenagiella/suomagiella. Formála stáhtus golmmagielat suohkanin sáhtta leat buorre sámeigiela ovdáneapmái ge. Bealit háliidit váikkuhit politihkalaččat dakkár čovdosiidda mat dagahit ahte kvenagiella ge oažžu ovdánanvejolašvuodaid ja ahte dan láhkai sihkkarastojuvvo gielalaš ovttárvosašvuolta dán guovlluin.

Bealit galget movttiidahttit Romssa fylkka suohkaniid ja guvllolaš stáhtaetáhtaid geavahit sámeigiela go sii gulahallet geavaheaddjiiguin.

Sámeigiela dili geažil Romssa fylkkas áigot bealit váldit oktavuoda stáhta eiseválddiiguin, Romssa fylkka suohkaniiguin ja sámi giella- ja kulturguovddážiiguin vai álggahuvvošii sámi «alfabehtenprográmma» ovddasmanni prošeaktan Romssas. Bealit oidnet dárbbu áŋgiruššat garrasit sámeigielain vihtta ja várra vel logi jagi ge nannen dihtii sámeigiela ovdáneami mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas, joatkkaoahpahas ja rávesolbmuid gaskkas.

4.artihkal - Sámi báikenamat

Bealit áigot ovttas oččodit eanet báikenamaid norbmadvvot, mearriduvvot ja geavahuvvot almmolaš oktavuodain.

Bealit oidnet dárbbu álggahit sámi báikenamaid čoaggin- ja registrarastinprošeavttaid Romssa fylkkas áidnasepmosit ovttas sámi ásahusaiguin, sámeservviiguin, suohkaniiguin, dávviuorkkáiguin dahje dutkanásahusaiguin.

5.artihkal - Oahpahas

Bealit galget lonohallat dieđuid ja rávagiid, oassálastit áššáigullelaš fágalaš skuvlačoagganemiide ja bargat ovttas kurssaiguin ja eará doaibmabijuiiguin joatkkaoahpahas. Bealit galget lonohallat dieđuid earret eará doarjjaortnegiid ja oahpponeavvuid birra. Sámediggi dáhttu dieđuid Romssa fylkka joatkkaoahpahas oahpahasfálaldaga jahkásaš odasmahttima birra.

Buot oahppit Romssa fylkka joatkkaskuvllain galget oažžut oahppofálaldaga sámeigielas. Jus ii leat oahpaheaddji skuvllas, de galgá fállojuvvot molssaeavttot oahpahaslágideapmi nu mo

gáiddusoahpahus. Ulbmil lea eanedit daid oahppiid logu geat lohket sáme giela vuosttašgiellan.

Dálá bargu, mii galgá addit buot Romssa fylkka joatkkaskuvlaoahppiide vuodđodieđuid sámi dilálašvuodaid birra, galgá jotkojuvvot. Romssa fylkkasuohkan áigu ain ovddosguvlui fállat juohke Romssa joatkkaskuvlla oahpaheaddjiide joatkkaoahpu sámi fáttáin ja sámi kultuvrras. Máhttoloktema geažil galget odđa oahppoplánat mángga fágas sísttisoallat sámi fáttáid. Romssa fylkkasuohkan galgá gozihit ahte dát oasis deattuhuvvojit oahpahusas. Bealit dorjot proševtta SAFFO Sámi fága- ja fidnooahpahus Romssa fylkkas – mii galgá oččodit sámi kultuvrra ja fáttáid fága- ja fidnooahpussii. Bealit oidnet dárbbu nannet sámi fáttáid fáldalaga rávesolbmuidoahpahusas.

Bealit áigot bargat dan ovdii ahte Romssa fylkka joatkkaskuvllat dahje joatkkaskuvlajoavkkut galget addit oahpahusa Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosa vuodul. Romssa fylkkasuohkan áigu álggahit oktasaš prográmmafága «Sámi historjá ja servodat», go fágaplána lea gárvvis, ja válljenfáldalahkan prográmmafágaid «Sámi musihka ja lávdi» ja «Sámi visuála kultuvra» Romssa fylkka joatkkaskuvllain.

Bealit áigot meroštallat man stuorra beroštupmi lea oazžut oahpahusa sáme giellii joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas.

Bealit oidnet dárbbu ásahtit oahppiid lonohallanortnegiid ja hospihttenortnegiid sámi guovlluin ja eará álgoálbmotguovlluiguin.

Bealit galget ovttas kártet oahpponeavvuid dárbbu. Bealit háliidit ahte okta Romssa joatkkaskuvllain galgá ovddiduvvot resursaskuvlan mii galgá ráhkadit digitála oahpponeavvuid sámi fáttáid oahpaheami várás, ja bealit áigot ášši čuovvolit ovdan válddidettiin dan guovddáš eiseválddiiguin.

Bealit áigot ovttas ovddidit duodjefága ja boazodoallofága, dás maiddá oččodit Romssa oahppiid válljet dáid fágaid.

Bealit galget váldit ovdan áššin Máhtdepartemeanttain doarjjaortnegiid sáme giela oahpussii, eará sámi fágafáttáid, molssaeavttot oahpahanvugiid ja oahpponeavvuid joatkkaoahpussi nu ahte ásahtuvvojit doarjjaortnegat, mat gokčēt fylkkasuohkaniid ja suohkaniid duohta goluid, dás maiddá rávesolbmuidoahpahusas.

6.artihkal - Kulturmuithálddašeapmi

Beliin galgá leat oktilis ja geatnegahtti ovttasbargu kulturmuittuid hálddašeamis kulturmuitháldda vuodul, ghč, kulturmuitháldda lánkaásahusa § 3 Ovttasbargogeatnegasvuoha. Ovttasbargu galgá vuodđuduvvot guoibmeguoibmásaš luohhtámuššii, fágalaš lonohallamii ja geavatlaš heiveheapmái.

Vejolašvuodat galget lánččojuvvot dieđuid lonohallamii ja áššemeannudeaddjiid buori ovttasbargui, maiddá áššemeannudeami oktasaš IKT-vuogádagaid bokte.

Bealit galget nannet ja ovddidit hálddašanmáhtu ja kulturhistorjjálaš máhtu barggadettiin ovttas proševttaiguin.

Bealit háliidit álggahit proseassa, ovttasbarggadettiin stáhta eiseválddiiguin nu mo Birasgáhttentdepartemeanttain ja Riikkaantikvárain, vai besset árvvoštallat vejolašvuodaid beavttálmahttit ja jeargguštit hálddašanbarggu nannoset ja viidáset ovttasbargguin gaskal Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana.

7.artihkal - Davvirvuorkkát

Bealit áigot váikkuhit dasa ahte ásahuvvo ja ovddiduvvo Ája ja Várdobáiki sámi guovddažiid vuollásaš sámi museadoaibma. Dáid odđa sámi dávvirvuorkkáid ásaheapmi ja ovddideapmi Sámedikki hálddašeami vuollásažžan fertejit nu bures go vejolaččat čađahuvvot dan lánkai ahte fágalaččat ja geavalaččat čielggaduvvo fylkka eará dávvirvuorkkáiguin go odđa dávvirvuorkkát háliidit ovdánit surggiin main odne ii leat doarvái buorre fálaldat.

Bealit áigot ovttas bargat vai nannešedje sámi kulturhistorjjá duodašteami, sihkkarastima ja gaskkusteami Romssa fylkka dávvirvuorkkáin.

Bealit áigot lánhčit diliid nu ahte sámi dávvirvuorkkáid ja Romssa fylkka eará museaid gaskasaš fágalaš ovttasbargu ja fierpmádatovttasbargu doaimmašedje.

Romssa fylkkasuohkan eaktuda ahte buot Romssa fylkka dávvirvuorkkát mat ožžot fylkkasuohkanis ruhtadoarjaga, čájehit ovddasvástádusa sámi kultuvrras iežaset geográfalaš guovllus ja dain fáddásurggiin main museain lea regionála ovddasvástádus.

Bealit oidnet ahte Nordnorsk Fartøyvernsenter Rivttágis dárbbáša sámi fanas- ja fanashuksenárbevieu gelbbolašvuodabirrasa. Bealit galget viidáseappot bargat dan ovdii ahte fanassuodjalanguovddáš šattašii dán fágasuorggi ovddasvástideaddji ásahussan riikka dásis.

Bealit áigot ovttas čalmmustahttit sámi historjjá ja sámiid eallima mávssolašvuoda Davvikalohtas go odđa Davviguovlomusea plánejuvvo Romssa gávpogii.

8.artihkal - Girjerájut

Bealit galget lonuhit dieđuid ja rávvagiid, searvat goabbatge bealli nuppi fágalaš girjerádjočogganemiide ja bargat ovttas daid kurssaiguin ja eará oahpahusdoaimbajiiguin sámi girjjálašvuodas, kultuvrras ja girjerádjobálvalusas mat lágiduvvojit Romssa fylkka skuvla- ja álbmotgirjerádjobargiide.

Romssa fylkkasuohkanis lea ovddasvástádus ortnegid doallat ja viidáset ovddidit neahttafálaldaga «Sámi girjerádjobálvalusa gáldoneavvu». Sámediggi veahkeha iežas gelbbolašvuodain.

Romssa fylkkasuohkan lea ásahan guvllolaš sámi girjerádjobálvalusa Ája Sámi Guovddážiin. Bealit áigot doarjut Gáivuona girjebusse nu ahte dat sáhtta bálvalit olbmuid stuorat eanaviidodagas. Dát šaddet mávssolaš bálvalussan stuorat sámi guovddážiis fylkka davvi oasis ghč.9.artihkkala.

Bealit dorjot Lulli-Romssa girje- ja kulturbusse doaimma. Dát galgá šaddat dehálaš bálvalussan stuorat sámi guovddážiis fylkka lulli oasis ghč.9.artihkala. Beliid mielas lea lunddolaš ahte busse bálvala márkosámi guovlluid. Guhkit áigái lea lunddolaš ahte dát busse beassá Sámedikki doarjjaortnegii mii lea girjebussiid várás. Go Sámediggi árvvoštallá girjebusseortnega, de geahčada vejolašvuoda juolludit investerenruđaid dán bussii.

9. artihkal - Sámi giellaguovddážit, kulturguovddážit ja festiválat

Bealit dovddastit ahte Romssa fylka dárbbasa nana ja eallinnávccalaš sámi ásahusaid ja atná dáid eaktun sámi kultuvrra positiiva ovdáneapmái viidis ipmárdusas Romssa fylkkas.

Bealit leat váikkuhan ásahit ja ovddidit guovddážiid nu mo Ája Sámi Guovddáža, Várdobáiki sámi guovddáža, Sámi Viesu OS Sáččas, Vuodđudusa Lásságámme, sámi giellaguovddážiid Gáivuonas, Skániin/Evenáššis ja Moskavuonas, ja vel Riddu Ridđu ja Márkomeannu festiválat ge. Dát leat ovdáneamen doaibmasurggiid dáfus, seammás go ođđa plánat ráhkaduvvojit.

Beliid mielas lea áigi dál láddan čohkket sámi doaimmaid stuorát fágalaččat viiddis organisašuvnnalaš ovttaid, mat leat vuoibmái doaibmat sihke báikkálaš, regionála, riikkalaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodas, maiddái ođđa surggiin. Beliid ulbmil lea ovddidit guokte stuorát sámi guovddáža Romssa fylkkas maid vuodđun leat doaimmat Ája Sámi Guovddážis ja Várdobáiki sámi guovddážis. Dát guovddážit berrejit gokčat doaimmaid mat gusket earret eará sámi gillii, kultuvrii, dávvirvuorkái, girjerádjui ja vejolaš ealáhusdoibmii, muhto nu ahte guovddážit govtolaččat juogadit doaimmaid, Lea lunddolaš čatnat Riddu Ridđu festivála ja Márkomeannu festivála ge dáidda guovddážiidda.

Bealit oidnet dárbbu gárvvistit Ája Sámi Guovddáža huksema ja dovddastit ahte Várdobáiki sámi guovddáš ge dárbbášivččii iežas vistti.

Bealit oidnet dárbbu ovddidit Vuodđudusa Lásságámme, Sámi Viesu OS Sáččas ja Gamtofta.

Bealit dorjot ahte Romssa gávpot gohčoduvvo «Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgávpogin» ja oidnet dárbbu ráhkadit álgoálbmotviesu Romssa gávpogii. Bealit oidnet vejolašvuodaid «Sámi vahku» ásaheamis Romssa gávpogii.

Bealit dorjot plánaid dahkat Riddu Ridđu čoahkkeásahussan ja oidnet Riddu Ridđu Davvi álbmogiid guovddáža stuorát sámi guovddáža lunddolaš oassin fylkka davvi oassái.

10.artihkal- Kulturdoaibmabijut, valáštallan ja sámesearvvit

Bealit dovddastit ahte lea dárbu várret reaida ruđaid sámi kulturdoaibmabijuide ja – dovddahemiide ja oktasaš doaibmabijuide main sámi kultuvra ja eará kultuvrrat deaivvadit. Lea stuorra ruhtadárbu sámi girjjálašvuoda-, musihkka-, teáhter- ja duodjedoaimmaide.

Romssa fylkkasuohkan áigu ovddidit viidáseappot iežas ángiruššama sámi musihkka- ja kulturgaskustemiin Musikk i Troms:in, Sámediggi áigu veahkin ovddidit fáldaga.

Bealit háliidit váikkuhit dasa ahte njálmmálaš sámi muitalanárbevierru duodaštuvvo ja gaskkustuvvo.

Bealit dorjot plánaid lágidit Olympia dálvegilvvuid Romssa gávpogis, main sámi beroštumit ja oassálastit galget leat mielde ohcan-, plánen- ja čađahanorganisašuvnnain. Bealit oidnet vejolašvuodaid das ahte ohcanproseassa ja gilvvut sáhttet váikkuhit sámi valáštallama, dáidaga, design, duoji, mátkeealáhusa, biebmokultuvrra ja máhttoealáhusaid ovddideapmái, ja háliidit árrjalaččat ávkkástallat dáinna.

Bealit áigot láhčit dilálašvuodaid eallinnávccalaš sámeservviide Romssa fylkkas. Báikkálaš ja guvllolaš sámesearvvit Romssa fylkkas sáhttet ohat ruđaid beliid dábálaš doarjjaortnegiin. Romssa fylkkasuohkan áigu addit vuodđodoarjaga Romssa fylkka sámeservviide.

Bealit oidnet dan dárbbu ahte sámi birrasat fylkkas ožžot vejolašvuoda bisuhit dan kulturárbevieru maid valáštallan ovddasta sámi birrasiin.

Bealit oidnet dan dárbbu ahte sámi kultuvra lea álbmotdearvvašvuoda ovtastuvvon oassi.

Sámi kultuvra galgá leat daid kulturfálaldagaid lunddolaš ja ovtastuvvon oassi mat fállujuvvojit daid kulturásahusaid bokte maid fylkkasuohkan eaiggáduššá dahje maidda dat addá ruhtadoarjagiid.

Bealit oidnet dárbbu ovddidit Sámi dáiddačehpiid guovddáža Kárašjogas. Bealit oidnet dárbbu ovddidit sierra riikkalaš lávddi Beaivváš Sámi Teáhterii.

11.artihkal - Mánát ja nuorat

Bealit leat ovttá oaivilis láhčit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide, ja áigot ovttas ovddidit iešguđetlágan doaibmajuid, proševttaid ja doammaid main mánát ja nuorat leat mielde.

Bealit háliidit nannet sámi kultuvrra ja kulturáddejumi gaskkusteami Romssa fylkka skuvllain. Sámi kultuvra galgá leat Romssa fylkka Kultuvrralaš skuvlálávka ovtastuvvon oassi buot dáidda- ja kulturdovddahemiin.

Bealit áigot iskat vejolašvuoda ovddidit ortnega mas sámi nuorat leat «ofelažžan».

Bealit áigot geahččalit ovddidit neahttasaji nuorraromssas.no, ovttas informuorra.no:in, nuoraid oktasaš diehtajuohkin- ja gulahallansadjin.

Bealit leat ovttá oaivilis das ahte dálá ortnegat mat movttidahttet nuoraid fidnohutmami, galgašedje váldit mielde sámi proševttaid ge.

Bealit áigot iskat vejolašvuoda addit Romssa fylkka nuoraidjovkui fálaldaga galledit Sámedikki ja seammás beassat deaivvadit sámi nuoraidguin/searvat kultuvrralaš nuoradiddoaimmaide. Nu sii beasašedje eanet oahppat sámi politihka ja kultuvrra birra.

12.artihkal - Diehtajuohkin

Beliin lea oktasaš ovddasvástádus das ahte álbmot ja almmolaš ásašusat ja eiseválddit Romssa fylkkas ožžot dieđuid sámi áššiid birra ja ahte sis lea máhttu sámi áššiin. Diehtajuohkin galgá nu bures go vejolaččat gaskkustuvvot sámegillii ge.

Romssa fylkkasuohkan ja Sámediggi áigot ovttas juohkit dieđuid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra bargiide, oahppiide ja ássiide Romssa fylkkas. Dákkár dieđut galget leat fylkkasuohkana neahttasiiduin ja diehtajuohkinhilduin, mat leat álbmoga várás fylkkasuohkana viesuin/doaimmahusain. Sámediggi galgá fuolahit ahte Romssa fylkkasuohkan fidne diehtajuohkinávdnasiid Sámedikki, sámi jienastuslogu ja sámediggeválgga birra, ja dat galgá juohkit dieđuid ja neavvut dárbbu mielde.

Sámediggi galgá juohkit dieđuid iežas neahttasiidduin ja diehtujuohkinhilduin das mo Romssa fylkkasuohkan bargá sámi áššiiguin.

Beliid mielas lea erenoamáš dárbu juohkit dieđuid Romssa fylkka ássiide, suohkaniidda ja organisašuvnnaide dan oktavuodas ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi almmuha iežas evttohusa Finnmárkku olggobeallášaš guovlluid hárrái. Bealit áigot váldit oktavuoda Ráđdehusain vai čađahuvvošedje diehtujuohkindoaibmajut.

13.artihkal - Guvllolaš ovttasbargu ja areálahálddašeapmi

Bealit čujuhit fylkkasuohkana ođasmahttojuvvon rollii riikka regionálapolitihkalaš oassádallin, ja Sámedikki rollii oassálastin sámi guovlluid guvllolaš ovdáneapmái.

Bealit leat ovtta oaivilis das ahte sámi servodagaid ovddideapmi galgá leat ovttastuvvon oassi regionála ovttasbarggus. Bealit áigot ovttastit sohkaealleperspektiivva plánemii ja oinnosmahttit sohkaealleoainnu buot plánain ja čielggademiin.

Bealit lea ovtta mielas das ahte álgoálbmotperspektiiva galgá ovttastuvvot fylkkaplánemii. Bealit atnet dehálažžan ahte Sámediggi gessojuvvo Romssa fylkkaplána ođasmahttinbargui. Sámediggi áigu oassálastit searvevuhtii fylkkaplánaproseassaid oktavuodas dárbbu mielde, erenoamážit daid proseassaid oktavuodas, mat gusket sámi dilálašvuodaide Romssa fylkkas.

Sámediggi áigi oassálastit searvevuhtii Regionála ovddidanprográmma oktavuodas. Bealit geatnegahttet iežaset várret jahkásaš ekonomalaš rámma mii merkejuvvo RUP Troms-prošeavtta čuovvoleapmái.

Bealit atnet ávkkálažžan čađahit ságaškuššamiid main areálaplánema sámi perspektiiva guorahallojuvvo.

Bealit áigot oassálastit goappáge beali foraide mat čatnasit areálii, birrasii ja ressurssaide.

Bealit áigot čájehit erenoamáš beroštumi Romssa fylkka suohkaniidda dainna jurdagiin ahte suohkanat galggášedje ovddidit iežaset sámedipolitihka. Eará eiseválddit bovdejuvvojit searvat dán bargui.

14.artikkal - Ealáhusovddideapmi

Duodji lea dehálaš sámi ealáhus mas beliid mielas lea sihke kultuvrralaš ja gávppálaš árvu. Bealit lea ovtta mielas ovddidit duoji eallinnávccalaš sámi ealáhussan ja buoridit duoji rámmaeavttuid kultuvran, fágan ja ealáhussan. Vai sihkkarastá ahte olbmot duddjogohtet vuovdima várás, de ferte ásahtit bastevaš fidnoahppeortnega duodjái mas buot sámi guovllut leat mielde.

Bealit oidnet dárbbu álggahit neavvunbálvalusa duojáriid várás.

Eanadoallu lea sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu dehálaš oassi. Bealit leat ovtta oaivilis ahte ferte politihkalaččat bargat vai eanadoalus bisošii dálá barggaheapmi nannedettiin otná doaluid ja huksedettiin odđa doaluid.

Bealit leat ovttá mielas das ahte meahcceresurssaid sihkkarastin lea dehálaš sámi kultuvrii. Danne áigot ge bealit láchit dilálašvuodaid nu ahte meahcceresurssat buorebut muohkaduvvojit.

Bealit áigot geahččalit oktiordnet oktasaš guolástuspolitihka mii vuodđuduvvá ceavzilvuhtii ja mii galgá sihkkarastit historjjálaš vuoigatvuodaid guolástussii. Bealit áigot oččodit lagašvuoda- ja sorjáivuodaprinsihpa mariinna resurssaid ávkkástallama hálddašeapmái.

Bealit oidnet ahte sámi kultuvra lea mátkeealáhussii resursa. Lea dehálaš ahte kultuvrras mii gaskkustuvvo mátkeealáhusa oktavuodas, lea lunddolašvuolta ja jáhkehahttivuolta main lea dakkár dássi mii soahpá sámi beroštumiide, norpmaide ja vieruide. Bealit áigot bargat dan ala ahte sámi oaidnu čielggaduvvo ja vuhtiiváldojuvvo mátkeealáhusovddideami oktavuodas Romssa fylkkas.

Buorre fuolahusfálaldat álbmogii sámi guovlluin váikkuha ollu ássama sihkkarastimii. Danne atnet bealit bálvalusealáhusa mávssolaš ealáhussan sámi guovlluin. Ealáhusa nannen lea dehálaš váikkuhangaskaoapmi go áigu bisuhit ja eanedit bargosadjiid. Bálvalusealáhus barggaha ollu nissoniid, ja danne veahkehivččii ángiruššan dainna surggiin maiddá nannet nissonolbmuid bargosajiid sámi guovlluin.

Bealit leat ovttá mielas láchit dilálašvuodaid nu ahte eanadoaluin ja boazodoaluin sáhtta eallit ekonomalaččat dohkálaš vuogi mielde dakkár guovllus ge gos leat boraspiret.

15.artihkal - Boazodoallu

Romssa fylkka meahcceareálat geavahuvvojit sámi boazodollui. Norgga-Ruota konvenšuvdnaguovllu stuorámus oassi lea Romssa fylkkas, ja dan lassin leat fylkka riddoguovlluid stuorra oasis várrejuvvon Finnmárkku boazodoalliid čakča-, gidđa- ja geasseguohtumin. Gilvaleaddji areálaberoštumit nu mo suodjalusa doaimmat, odđa bartabáikkid, gávpoguvvan ja čoahkkebáikiluvvon, eará huksendoaimmat ja johtalat meahcis dagahit eambo riiduid. Lea hui váttis boazodollui mas leat uhccán bargit, birgehallet fámoláš priváhta ja almmolaš oassálastiiguin areálássiin. Bealit leat ovttá oaivilis váikkuhit dasa ahte boazodoalu bargahannákca ja ovdánaneavttut sihkkarastojuvvojit.

Bealit leat ovttá mielas ahte boazodoalu areálaid ferte suodjalit. Boazodollui bahkke ja čuoheá vaikke mii, ja danne dat erenoamážit dárbaša ahte guohtumat suodjaluvvojit. Boazodoalu areálaberoštumiid ferte vuhtiiváldit buriid areáplánemiid bokte.

Fylkkadiggi ja Sámediggi nammadit boazodoalu guovllustivrra. Odđa boazodoalloláhka mii mearriduvvui geassemánus 2007, galgá boazodollui sihkkarastit eanet dadjemuša siskkáldas ássiin. Bealit leat ovttá oaivilis ahte guovllustivrras ferte leat doarvai boazodoallomáhttu. Bealit háliidit buori ságastallama guovllustivrra čoahkádusa birra.

16.artihkal - Dearvvašvuolta ja sosiála

Bealit háliidit spesialistadearvvašvuodabálvalusas áittardeaddji rolla. Dat guoská maiddá mánáidsuodjalussii, gárrensuodjalussii ja bearašsuodjalussii. Sámedikkis ja Romssa fylkkasuokkanis leat goappásge sierra ovttasbargovuogit dearvvašvuodafitnodagaid ektui.

Šiehtadusbealit galget ovttas bargat ja doaibmat čalmmustahtidettiin sámi dearvvašvuodaássiid go lea lunddolaš dan dahkat.

Bealit áigot ovttas geahččalit háhkat bátneovttirstudeanttaid ja eará bargiid. Lea erenoamáš dehálaš fidnet virggiide sámegeielat bátneovttarvvašvuodabargiid.

17.artihkal - Davviguovloovddideapmi ja riikkaidgaskasaš dilit

Bealit leat duhtavaččat go Ráđdehus lea buktán ollislaš davviguovlostrategiija. Bealit háliidit deattuhit ahte strategiija ain lea dušše sávahahtti ovdáneami rámmačilgehus. Jus dat galggaš šaddat servodathuksema reaidun davvin, de dat ferte čuovvoluvvot konkrehta doaimbajuiguin ja ángiruššamiiguin.

Bealit háliidit leat árjjalaš davviguovloassálastit ja eaktudeaddjit riikkalaš ja riikkaidgaskasaš davviguovlopolitihka hábmemis. Dát lea erenoamážit dehálaš ásahuvvon rájáidrastideaddji ovttasbarguin nu mo Barents-ovttasbarggus, Árktalaš Ráđis, EU-prográmmain maidda Norgga oassálastá davviolis, Davvikalohttaovttasbarggus ja Norgga guovtteriikkagaskasaš ovttasbarggus árktalaš stáhtaiguin.

Bealit geatnegahttet iežaset gozihit áššeguovdilis beroštumiid erenoamážit áššeguovdilis riikkaidgaskasaš forain. Dása gullá čuovvolandieduid ja –oainnuid lonohallan.

Bealit áigot bargguineaset oččodit guvllolaš perspektiivvaid ja álgoálbmotperspektiivva daidda lágideamiide ja doaimbajuide mat čatnasit Romssa fylkka davviguovloángiruššamiidda.

Bealit galget erenomážit bargat dan ala ahte Barentsráđđái šaddá bistevaš álgoálbmotovddasteapmi, ja ahte iešguđet álgoálbmotjoavkkut ožžot bistevaš ovddasteaddjiid Barentsa regiuvdnaráđđái. Ja bealit galget bargat dan ala ahte várrejuvvojit sierra bistevaš ruđat čuovvolit Barents-ovttasbarggu doaimbaprográmma álgoálbmogiid várás.

18.artihkal - Ceavzilis ovdáneapmi

Bealit váldet diehtun ahte máilmmemiehtásaš nuoskkideapmi ja dálkkádatrievdamat váikkuhit dađistaga eambo Árktisa lundui. Dat vuorjada erenoamážit dannego ollu olmmoščearddain, ja erenomážit álgoálbmogiin, leat dakkár eallinvuohki ja kultuvra mat leat gittalagaid luondduin. Nu leat ge davvi servodagain stuorra hástalusat mat gáibidit dakkár dynámalaš ja surggiidrastideaddji politihka ja hálddašeami main ferte árvvoštallat álgoálbmotvuoigatvuodaid, kultursuodjaleami ja luondduhálddašeami gittalagaid.

Bealit áigot bargat dan ovdii ahte alla birasgáibádusat ja –standárddat ovtastuvvojit lundui ja birrasii guoski plánaide ja doaimbajuide. Lea erenoamáš dehálaš deattuhit birasnuppástusaid váikkuhusaid olbmuide, sin eallineavttuide ja servodatstruktuvrraide. Váikkuhanguorahallanproseassaid odđa oassi šaddá sihkarastit ahte čađahuvvojit eanet dakkár raššivuoda- ja heivehananalysat mat mitalit makkár čuovvumušat šaddet sámi kultuvrii, boazodollui, meahcegeavaheapmái ja servodateallimii.

Bealit áigot oinnosmahttit ja legitiibmet árbemáhtu ollislaš resursahálddašeami mávssolaš oassin ja heivehanstrategiijaid ovddideami dehálaš oassin nuppástuvvi dálkkádaga oktavuodas.

Bealit atnet guovlosuodjaleami dehálaš doaimbaidjun go áigu sihkarastit biologalaš šláddjiivuoda boahttevaš buolvvaide. Bealit áigot leat njunnošis goziheamen báikkálaš

servodagaid ja sámi beroštumiid vuhtiiváldima go álbotmeahcit ásahuvvojit Romssa fylkii ja go dat hálddašuvvojit.

19.artihkal - Gelbbolašvuohta ja hospihtten

Juohke fylkkadiggeáigodaga álggus čađahuvvo uhca semináraš Sámedikki ja sámepolitihka birra ja seamma láhkai fylkkasuohkaniid ja fylkkasuohkanlaš doaimma birra Sámedikkis juohke sámediggeáigodaga álggus.

Bealit čađahit galledanortnega Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki bargiid várás. Galledemiid ulbmil lea buoridit galledeaddji bargi/bargiid gelbbolašvuođa. Guhkit áiggi hospihttenortnegiid sáhtta soahpat sierra.

Bealit áigot ovttas dán šiehtadusa bokte ja eara láhkai loktet politihkkáriid ja bargiid máhtu ja gelbbolašvuođa goappáge beali doaimmaid birra.

20.artihkal - Čuovvoleapmi ja dieđiheapmi

Fylkkasátnejodiheaddji ja Sámedikki presideanta galgaba doallat jahkásaš čoahkkimiid. Čoahkkimiid ulbmil lea dieđiheapmi, ovttasbargu ja oktiordnen. Dán šiehtadusa čuovvoleapmi galgá ságastallojuvvot dán čoahkkimiin.

Bealit šiehtadallet jahkásaččat dán šiehtadusa ekonomalaš beliid.

Hálddahasat jodiheaddjidásis deaivvadit oktii jagis geahčadit šiehtadusa čuovvoleami ja stáhtusa. Vurdojuvvo ahte iešguđet fágasurggiid hálddahasat ovttas barget oktilaččat ja dollet čoahkkimiid go lea dárbu.

Fylkkadiggi ja Sámediggi galget oazžut dieđu dán šiehtadusa čuovvolanbarggu birra.

21.artihkal - Lágalašvuohta ja rievdadeapmi

Dát šiehtadus «Norgga Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovttasbargošiehtadus» ásahuvvui Sámedikki dievasčoahkkima mearrádusain skábmamánu 2002 ja Romssa fylkkadikkis golggotmánus 2002. Šiehtadus rievdaduvvui 2007 fylkkadikkis juovlamánu 4.b. 2007 mearrádusain ja Sámedikkis skábmamánu 27.b. 2007 mearrádusain.

«Norgga Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovttasbargošiehtadusa» sáhttet dušše bealit rievdadit, ja dalle ferte leat eanetlohku sihke fylkkadikkis ja Sámedikkis.

Goabbáge bealli sáhtta cealkit eret šiehtadusa unnimusat 6 mánu dieđihemiin ovddalgihtii.

Romssa gávpot, geassemánu 28.b. 2007

Aili Keskitalo
presideanta

Paul Dahlø
fylkesráði jodiheaddji